

تحلیل تطبیقی ارزش‌های باغ ایرانی بر اساس شاخص‌های نظریه دید-پناه

کامیاب کیانی^۱ - محمدرضا بمانیان^{۲*} - منصور یگانه^۳

۱. پژوهشگر دکتری معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران.
۲. استاد گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
۳. دانشیار گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۵/۱۳ تاریخ اصلاحات: ۱۳۹۹/۰۶/۲۳ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۰۶/۳۰ تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۹/۳۰

چکیده

تبیین ارزش‌های عینی-ذهنی نشأت گرفته از هویت بومی و ایرانی در باغ ایرانی همواره برای معماران منظر و فضای سبز مورد توجه بوده و بسیاری از طراحان و محققین باغ ایرانی آن‌ها را به عنوان شاخصه‌هایی هویت‌مند برای طراحی فضاها، مورد توجه قرار داده‌اند. از این رو تحلیل باغ ایرانی با استفاده از نظریه دید-پناه (نظریه مطرح در طراحی فضاهای سبز) می‌تواند این ارزش‌ها را هرچه بیش‌تر نمایان کند. شاخص‌های این مطالعه از نظریه دید-پناه برگرفته شده است که در طراحی منظر معاصر به عنوان یکی از نظریه‌های اصلی محسوب می‌شود. سوال اصلی پژوهش این است که نظریه دید-پناه به چه میزان توانایی تبیین ارزش‌های کمی و کیفی باغ ایرانی را دارد؟ روش تحقیق این پژوهش، تحلیلی-توصیفی است و از تکنیک‌های تحلیل تطبیقی و استدلال منطقی استفاده شده است. داده‌های کیفی، با رجوع به اسناد و متون مرتبط و مطالعات کتابخانه‌ای فراهم شده است. تحلیل‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی با استفاده از منطق تحلیل تطبیقی صورت گرفته است. سنجه‌های مربوط به ارزش‌های باغ ایرانی شامل، وسعت و فراخ، جهت‌دهندگی، آسایش و آرامش، جاودانگی، بی‌انتهایی، تمرکز حواس، جذابیت و موزونی، مرکزیت و سازماندهی فضا و سنجه‌های مربوط به دید-پناه شامل پیچیدگی، دید و منظر، امنیت و پناه، و رمزآلودگی فضا است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد ماهیت و ارزش‌های کیفی باغ ایرانی از طریق نظریه دید-پناه قابل تبیین نیست و صرفاً ویژگی‌های عمومی و مشترک آن با فضاهای سبز از این طریق قابل ارزیابی است. باغ ایرانی واجد کیفیات و شاخصه‌های منحصر به فردی است که با رویکردهای کمی و محاسباتی قابل سنجش و ارزیابی نمی‌باشند.

واژگان کلیدی: باغ ایرانی، نظریه دید-پناه، تحلیل تطبیقی، ارزش‌های عینی، ذهنی.

۱. مقدمه

شناخت معیارهای کیفیت بخش منظر با توجه به تعدد و تنوع رویکردها و روش‌ها، یکی از چالش‌های طراحی در دوره اخیر به حساب می‌آید. هر یک از رویکردهای موجود با ارایه معیارها و شاخص‌هایی، ویژگی‌های محیط مطلوب را بیان می‌کنند. یکی از رویکردهایی که مورد توجه بوده و مبنای طراحی و شکل‌دهی منظر فضاهای شهری بوده است، نظریه دید- پناه است (Dosen and Ostwald 2013). این نظریه از مهم‌ترین نظریه‌های ذکر شده در ادبیات ادراک منظر در دوره اخیر است، که ادراک منظر را حاصل اثر متقابل انسان و محیط قلمداد می‌کند. ظهور این نظریه باعث شده است که طراحان به‌نوعی آموزه‌های این نظریه را به‌کار گیرند (Kaplan 1989).

این نظریه توسط بررسی رابطه بین انسان، محیط زیست و حیوانات توسط اپلتون شکل گرفت (Appleton 1975)، چهار مفهوم امنیت و پناه، دید و منظر، پیچیدگی، و رمزآلودگی را معیارهای کیفیت بخش منظر و فضاها تلقی می‌کند (Appleton 1984). نکته‌ای که در ارتباط با این نظریه مطرح است این است که علاوه بر احتمال تعارض درونی این چهار مفهوم با همدیگر و پیچیدگی دستیابی به این چهار مولفه و امکان ایجاد تعادل بین آن‌ها، میزان جامعیت و پاسخگویی و قدرت تبیین آن برای تمامی ابعاد منظر و به‌طور کل ابعاد عینی- ذهنی منظر مورد سوال است. بر این اساس بررسی تحلیلی میزان کارایی این نظریه در تبیین ارزش‌های باغ ایرانی مورد مطالعه قرار گرفته است. ارزش‌هایی که دارای دو بعد عینی و ذهنی هستند؛ در بعد عینی این ارزش‌ها شامل ورودی‌ها، جداره‌ها و عناصر فیزیکی می‌شوند ولی در بعد ذهنی بیش‌تر شامل عناصر غیر ملموس هم‌چون جهت‌دهندگی، جاودانگی و بی‌انتهایی می‌شوند.

هدف اصلی این مطالعه، شناخت میزان کارایی نظریه دید- پناه در طراحی منظر، بیان نقاط قوت و ضعف آن در طراحی منظر، شناخت ارزش‌های ویژه باغ ایرانی، ارایه نقاط قوت و ارزش‌های منحصر به‌فرد آن و ارایه چارچوبی برای شناخت همه‌جانبه کیفیت‌ها و عناصر

باغ ایرانی، به‌منظور استفاده از الگوها و مفاهیم آن در طراحی فضاهای معاصر مرتبط است. در راستای پژوهش مذکور این امر به ذهن می‌رسد که چه مولفه‌هایی باغ ایرانی را شکل داده‌اند؟ هم‌چنین سوال دیگر این که نظریه دید- پناه به عنوان یکی از نظریه‌های پرکاربرد معاصر در طراحی محیط و منظر چقدر می‌تواند در شناسایی و تبیین ارزش‌های عینی- ذهنی باغ ایرانی موثر باشد؟

به منظور بررسی و پاسخگویی به این سوالات، بررسی تحلیلی ارزش‌های باغ ایرانی و عناصر تشکیل‌دهنده کیفیت‌های آن، ویژگی‌های نظریه دید- پناه و شاخص‌ها و مولفه‌های آن و هم‌چنین عناصر محیطی سازنده این مولفه‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. در نهایت تحلیل تطبیقی میزان تبیین ارزش‌های باغ ایرانی بر اساس شاخص‌های نظریه ذکر شده، صورت گرفته است.

۲. پیشینه پژوهش

ایرانیان از گذشته به ساخت باغ‌ها بسیار علاقه‌مند بوده‌اند. بر اساس نوشته‌های مورخان یونانی، نزدیک به ۳۰۰۰ سال پیش، پیرامون خانه‌های بیش‌تر ایرانیان را باغ‌ها یا پردیس‌ها احاطه کرده بود (مهدی‌زاده، سراج، و نیکوگفتار ۱۳۹۰). باغ‌سازی در مناطق مختلف ایران، متناسب با اقلیم و ویژگی‌های بستر خود تداعی‌کننده جهانی متفاوت پر از احساس، آرامش و آسایش بوده است. از نشانه‌های باغ‌سازی در ایران می‌توان به سومریان اشاره نمود که در نوشت‌های خود به درست کردن باغ‌های بهشتی به دستور خدای آب و به وسیله خدای آفتاب اشاره دارد (Moynihan 1982). باغ‌سازی در تمامی پهنه‌های فرهنگی جهان وجود دارد و نمایشی از منظر فرهنگی- اجتماعی جوامع می‌باشد. در باغ‌سازی مهم‌ترین عامل شکل‌دهنده به علت وجودی، مجموعه بنیادهای اعتقادی و فرهنگی می‌باشد (بمانیان و دیگران ۱۳۸۶). در این پژوهش به‌طور ویژه، پرداختن به تحلیل ارزش‌های باغ ایرانی برای شناخت معیارهای کیفیت بخش آن مورد توجه محققین همواره بوده است که شناخت این معیارها به وسیله نظریه دید- پناه هرچه ممکن‌تر شده است.

جدول ۱: باغ ایرانی

عنوان پژوهش	توضیحات
Learning From the Past: Recreating Historic Persian Gardens in Downtown Tehran (Shayanfar 2019)	۱. باغ ایرانی یک پدیده فرهنگی، تاریخی و هویتی می‌باشد. ۲. تقسیم‌بندی باغ ایرانی توسط جوی‌های آب صورت می‌پذیرد. ۳. هویت و طراحی باغ ایرانی تحت تأثیر اصول معنوی عمیقی است که ریشه در فرهنگ و هویت ایران دارد.
THERMAL COMFORT CHARACTERISTIC OF 5 PATTERNS OF A PERSIAN GARDEN IN A HOT-ARID CLIMATE OF SHIRAZ, IRAN (Ojaghloou and Khakzand 2019)	۱. هندسه باغ ایرانی اصلی‌ترین مفهوم هویتی آن است که طرح چهار ضلعی اصلی‌ترین موضوع شکل‌گیری باغ ایرانی می‌باشد.

عنوان پژوهش	توضیحات
The Role of Historical Persian Gardens as Urban Green Spaces: Psychological, Physical, and Social Aspects (Aliyas and Masoudi Nezhad 2019)	۱. باغ ایرانی پیوندی میان مکان (به عنوان عامل روانی) و احساس امنیت (به عنوان عامل اجتماعی) می‌باشد. ۲. اتصال انسان و طبیعت در باغ ایرانی اتصال طراوت و آرامش می‌باشد.

جدول ۲: دید- پناه

عنوان پژوهش	توضیحات
An empirical research study on prospect-refuge theory and the effect of high-rise buildings in a Japanese garden setting (Senoglu, Ekin oktay, and Kinoshita 2018)	۱. افزایش ایمنی محیطی با جلوگیری از ایجاد اختلال دید توسط عناصر محیطی. ۲. افزایش جنبه ذهنی ایمنی (ایمنی درک‌شده) در محیط‌های نسبتاً باز.
A PROSPECT-REFUGE APPROACH TO SEAT PREFERENCE: Environmental psychology and spatial layout (Psathiti and Sailer 2017)	۱. تعامل میان ذهن، رفتار و جهان اساس هویت روان‌شناسی محیط را شکل می‌دهد که از عناصر اصلی شکل‌دهنده نظریه دید- پناه می‌باشند.
A PARAMETRIC DESIGN MODEL FOR NUMERICALLY MEASURING THE DESIGN ATTRIBUTES OF PROSPECT-REFUGE (Hwang and Lee 2018)	۱. دید- پناه مفهومی برای توضیح محیطی ارجح است که باعث افزایش بهبود تمرکز و امنیت می‌شود که در نهایت افزایش آسایش را موجب می‌شود.

چارچوب تطبیقی ارزش‌های باغ ایرانی بر اساس این نظریه ارایه شده است. در ادامه سنجه‌های مربوط به هر یک از شاخص‌های باغ ایرانی و مولفه‌های دید- پناه تدوین شده است. این مفاهیم و شاخص‌ها به صورت تحلیل تطبیقی در قالب جداول و شکل‌های تطبیقی مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته‌اند. در نهایت ارزش‌های قابل تبیین باغ ایرانی و بیان ویژگی‌های مثبت نظریه دید- پناه که در سایر پژوهش‌های مرتبط قابلیت استفاده دارند، ارایه شده است. همچنین ارزش‌ها و کیفیت‌های باغ ایرانی که به وسیله‌ی شاخص‌های دید- پناه قابل تبیین نیستند، ارایه شده‌اند.

۴. مبانی نظری تئوری دید- پناه

نظریه دید- پناه از مهم‌ترین نظریه‌ها در ادبیات ادراک منظر در دوره اخیر است، که ادراک منظر را حاصل اثر متقابل انسان و محیط قلمداد می‌کند. این نظریه بر اساس مطالعات زیستی و هم‌افزایی بین انسان و رفتار حیوانات برای اولین بار توسط اپلتون شکل گرفته است (Appleton 1975). این نظریه عقیده دارد، ریشه‌های ادراک زیبایی‌شناسی در بیولوژی انسانی جای دارد (پورتوس ۱۳۸۹). این نظریه در ابتدا بر نقش انسان‌ها در دوران ماقبل تاریخ هم به عنوان شکارچی و شکار در طبیعت متمرکز بود. اپلتون اهمیت «دیدن بدون دیده‌شدن» را به منظور شکارکردن بدون شکارشدن مورد اشاره قرار داد (Appleton 1975) و اظهار داشت که انتخاب طبیعی منجر به ترجیح دادن تنظیمات در سکنی‌گزینی می‌شود

بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که مطالعات و بررسی‌های صورت‌گرفته در این زمینه به تحلیل تطبیقی کارایی یک نظریه در تبیین ارزش‌های معماری منظر به‌کار گرفته شده‌اند. جنبه نوآوری این پژوهش توسعه نظریه دید- پناه در بررسی کیفیت فضایی باغ ایرانی است.

۳. روش تحقیق

این پژوهش از نوع توسعه‌ای است که در صدد توسعه نظریه‌های طراحی محیط در طراحی فضاهای سبز و باغ‌های معاصر ایران است. روش تحقیق بر پایه توصیفات و تحلیل‌های تخصصی می‌باشد. اطلاعات مورد نیاز با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و مراجعه به منابع اسنادی مختلف جمع‌آوری شده است. با استفاده از استدلال منطقی و تحلیل تطبیقی، ارزش‌های باغ ایرانی بر اساس نظریه دید- پناه مورد بررسی قرار گرفته است. واحد تحلیل در این پژوهش باغ ایرانی و همچنین اجزا و عناصر ارزش‌های آن است.

در روند پژوهش ابتدا مسئله تحقیق و اهمیت و ضرورت آن بررسی شده و در قالب سوالات و اهداف ساختار کلی موضوع ارایه شده است. به منظور بررسی پیشینه نظری و تجربی موضوع، ادبیات نظری باغ ایرانی و همچنین نظریه دید- پناه یا نظرگاه امن مورد بررسی قرار گرفته است. بر این اساس شاخص ارزیابی ذهنی و عینی باغ ایرانی استخراج شده است. همچنین شاخص‌های سنجش برای نظریه دید- پناه نیز استخراج و با تلفیق این دو بعد نظریه

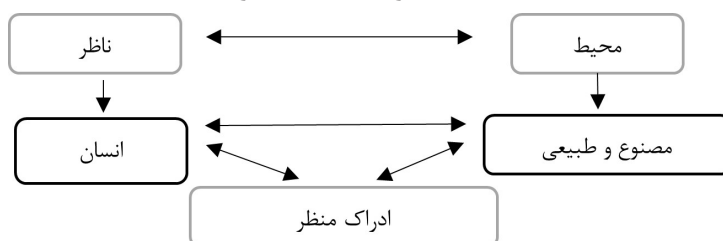
را به عنوان بخشی اساسی از طبیعت انسانی مورد بررسی قرار داد. علاوه بر این، وی استدلال می‌کند که مفاهیم و عقاید در مورد نظم باید از انسان‌ها و از رابطه آن‌ها با محیط زیست گرفته شود.

لوکوربوزیه در سال بعد (۱۹۵۰) مدولار را به عنوان ابزاری جهانی پیشنهاد کرد و از این رو، راه‌حلی برای هندسه یا زیبایی‌شناختی بین بدن و معماری را ترویج داد. کریستوفر الکساندر (۱۹۵۹) پیشنهاد دیگری از تحلیل ریاضی از ابعاد ایده‌آل و عملی را برای نشان دادن یک دامنه قابل انعطاف از ابعاد قابل توجه ارائه داد (Alexander 1959). کار الکساندر از این نظر مهم است که به طور گسترده‌ای به صورت نمادین روابط زیست‌محیطی را که از زمان رنسانس بر معماری غالب شده است، را گسترش می‌دهد تا مسائل روان‌شناختی بیش‌تری را در بر بگیرد. با این حال، تا دهه ۱۹۶۰، کریستین نوربرگ-شولز، سنت فلسفی پدید‌شناسی را به نظریه معماری پیوند داد، که ادعا می‌کند انسان‌ها محیط خود را تنها به عنوان یک کل ساختاریافته درک می‌کنند، نه به عنوان توالی‌های تصادفی از دیدگاه‌های فردی. نوربرگ-شولز (۱۹۸۵) این ایده را برای توصیف «روح یک مکان» به عنوان یک نتیجه از پذیرش پتانسیل طبیعی سایت و هماهنگی با آب و هوا و الگوهای ساخت سنتی توسعه داد (Appleton 1984).

که در آن، آن‌ها فرصت دیدن دارند (دید و چشم‌انداز) بدون دیده‌شدن (پناه). بنابراین مناظری که انسان می‌تواند رضایت زیبایی‌شناختی را تجربه کند، باید دارای ویژگی‌های مرتبط با دید و پناه در ابعاد متعادل باشد (Senoglu, oktay, and kinshita 2018).

نظریه دید-پناه از اعتقاد انسان‌شناسی قرن نوزدهم به غریزه بقاء انسان (داروین ۱۹۵۸) مشتق شده است؛ که به‌طور مستقیم واکنش انسان به محرک‌های محیطی را بررسی می‌کند. با وجود این، ریشه‌های این نظریه می‌تواند حداقل در سنت فلسفی غرب، به مفاهیم عقلایی رنه دکارت و تفکیک ذهن و دوگانگی دکارتی اشاره کند. بعدها، بر اساس مطالعات منطقی ادموند هوسرل (۱۹۱۳) یک فلسفه پدید‌شناختی را مطرح کرد که مربوط به تعامل میان انسان و محیط بود. مارتین هایدگر، رابطه بین بدن و محیط را به عنوان یکی از عناصر وجود توصیف کرد؛ یک فرآیند مداوم بی‌نظیر بین بدن (موضوع) و محیط (اشیاء) (Appleton 1984). از زمان ظهور پدیدارشناسی، بسیاری از نظریه‌های دیگر، بدن انسان را به عنوان یک اندازه‌گیری از روابط زیست‌محیطی تعیین کرده‌اند. به عنوان مثال، مطالعات مربوط به تناسب، طیف وسیعی از نظریه‌های فرم را در معماری توسعه داده‌اند. در سال ۱۹۴۹، رودولف ویتکور، اصول معماری در عصر انسان‌گرایی را منتشر کرد که در آن، جستجو برای تقارن، تعادل و روابط متناسب

شکل ۱: طریقه ادراک منظر

جدول ۳: نظریه‌پردازان

توضیحات	سال (میلادی)	نظریه‌پردازان
فلسفه پدید‌شناختی: تعامل انسان و محیط	۱۹۱۳	هوسرل ^۱
اصول معماری در عصر انسان‌گرایی	۱۹۴۹	رودولف ویتکور ^۲
مدولار به عنوان ابزاری جهانی	۱۹۵۰	لوکوربوزیه ^۳
غریزه بقاء انسان	۱۹۵۸	داروین ^۴
رابطه زیست‌محیطی و معماری	۱۹۵۹	کریستوفر الکساندر ^۵
پیوند معماری و سنت فلسفی پدید‌شناسی	۱۹۶۰	کریستین نوربرگ-شولز ^۶
مطالعات زیستی بین انسان و رفتار حیوانات	۱۹۷۵	اپلتون ^۷
روح محیط	۱۹۸۵	کریستین نوربرگ-شولز
زیبایی ارتباط بین ناظر و محیط است.	۲۰۰۹	گریمم ^۸

طبیعی به عنوان یک ویژگی ذاتی انسان، می‌تواند تأثیرات اجتماعی، تاریخی و فرهنگی را نیز تحت تأثیر قرار دهد (Heerwagen 2008). اپلتون در پاسخ به این سوالات که "ما چه نوع منظره‌های را دوست داریم و چرا آن نوع منظره‌ها را دوست داریم؟"، دو نظریه زیستگاه و چشم‌انداز را پیشنهاد داد (Dosen and Ostwald 2013).

نور و روش‌های نورپردازی می‌تواند مهم باشد، هم در مقدار (پرنور، کم نور) و هم در جهت (مشاهده جلو یا عقب). یکی دیگر از ویژگی‌های محیطی که ممکن است بر امنیت تأثیر بگذارد، اکولوژی است. بنابراین، تحت نظریه دید-پناه، ترجیح زیبایی‌شناسی برای محیط‌ها، تابع تعیین مکان‌های احتمالی ایمنی یا خطر است (Stamps 2008).

اپلتون وجود نمادها را در نوع درک فضا عاملی تعیین‌کننده می‌داند. اپلتون پیشنهاد کرد که این نظریه را می‌توان در زمینه‌های مختلف برای تجزیه و تحلیل زیبایی‌شناسی برای محیط‌ها استفاده کرد. بر این اساس، این نظریه به‌طور گسترده‌ای در طراحی منظر و معماری مورد استفاده قرار گرفت. پژوهش‌های انجام‌شده بر روی موضوع نظریه دید-پناه نشان می‌دهد که مفاهیم و موضوعاتی از قبیل سرپناه، فضاهای باز و بسته، دیدن یا دیده‌شدن، مسیرها، لبه‌ها، نشانه‌های فیزیکی، امنیت و رمزآلودگی مورد بررسی قرار گرفته‌اند (Chiang 2014; Harvey 2015; Richthofen 2018; Dawes 2014; Gue 2016; Amati 2018; Baran 2018; Dosen 2016). اپلتون (۱۹۷۵) توضیح می‌دهد که اولویت محیط‌های

شکل ۲: شاخص‌های نظریه دید-پناه

شاخصه‌های نظریه دید-پناه

سرپناه، ورودی، دید، نشانه، نور، مسیرها، جنس و ماهیت عناصر، لبه‌ها

جدول ۴: مولفه‌های کلیدی نظریه دید-پناه

عناصر و کیفیت‌ها	زیرشاخه‌ها پیچیدگی	پیچیدگی		امنیت و پناه		دید و منظر		رمزآلودگی فضا	
		تقویت کننده	تضعیف کننده	تقویت کننده	تضعیف کننده	تقویت کننده	تضعیف کننده	تقویت کننده	تضعیف کننده
سرپناه	ساخته‌شده	*	*	*	*	*	*	*	*
فاقد جداره		*	*	*	*	*	*	*	*
محصور		*	*	*	*	*	*	*	*
ورودی	شاخص	{}	{}	{}	{}	{}	{}	{}	{}
	غیر شاخص	{}	{}	{}	{}	{}	{}	{}	{}
	اصلی	{}	{}	{}	{}	{}	{}	{}	{}
	فرعی	{}	{}	{}	{}	{}	{}	{}	{}
دید	پیوسته	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡
	منقطع	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡
	گسترده	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡
	عمودی	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡
	محدود	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡
	عمودی	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡	≡
نشانه	طبیعی (درختان)	()	()	()	()	()	()	()	()
	مصنوعی	()	()	()	()	()	()	()	()
	نماد	()	()	()	()	()	()	()	()

عناصر و کیفیت‌ها		زیرشاخه‌ها پیچیدگی		پیچیدگی		امنیت و پناه		دید و منظر		رمزآلودگی فضا	
ویژگی‌ها		تقویت کننده	تضعیف کننده	تقویت کننده	تضعیف کننده	تقویت کننده	تضعیف کننده	تقویت کننده	تضعیف کننده	تقویت کننده	تضعیف کننده
نور	طبیعی	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#
مصنوعی	مستقیم	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#
	غیر مستقیم	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#
مسیرها	اصلی	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#
	فرعی	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#
جنس و ماهیت	تنوع	»«	«»	»«	«»	»«	«»	»«	«»	»«	«»
عناصر	تشابه	»«	«»	»«	«»	»«	«»	»«	«»	»«	«»
لبه‌ها	آشکار	><	<>	><	<>	><	<>	><	<>	><	<>
	پنهان	<>	><	<>	><	<>	><	<>	><	<>	><
نشانه‌ها											وجود سر پناه * عدم وجود سر پناه * ورودی مستقیم { } ورودی غیر مستقیم { } دید داشتن دید نداشتن شاخص () غیر شاخص () روشنایی # تاریکی # مسیر مستقیم H مسیر غیر مستقیم H مشابه بودن «» مشابه نبودن «» وجود لبه <> عدم وجود لبه >< روشنایی <>

در هندسه و فضاهای باغ ایجاد شود (منصوری و دیگران ۱۳۹۵). این محور که هم در هندسه پلان و هم در دید عمیق ناظر در فضای باغ نقش اصلی را دارد، شاکله اصلی باغ محسوب می‌شود. در واقع این محور که در امتداد ورودی اصلی قرار می‌گیرد، باعث می‌شود با مدیریت هدفمند حرکت مخاطب، منظره انتخاب شده که همان منظر و خاطره اصلی باغ است، ادراک شود. از سوی دیگر قرارگیری اجزای مهم باغ از جمله جوی آب، راسته درختان و ساختمان کوشک در این مسیر علاوه بر افزایش ارزش آن‌ها با توجه به نقشی که در باغ ایفا می‌کنند، موجب می‌شود اتفاقات مهم که درک شخص از فضا را شکل می‌دهند در این محور اتفاق افتد (منصوری و دیگران ۱۳۹۵).

۵. مبانی نظری و پیشینه ارزش‌های باغ ایرانی

باغ ایرانی ماهیتی پدیدارشناختی و نشانه‌شناسانه دارد. پدیده باغ ایرانی محوطه‌ای است که توسط رمز و راز و اسرار محدود شده است. این مکان حافظه‌ای است که در مرزهای خود باقی نمی‌ماند. دامنه آن فراتر از دیوارها و محدودیت‌های آن، از جمله پایه‌های طبیعی و فرهنگی و پتانسیل محیط اطراف آن گسترش می‌یابد (رهنما ۲۰۱۳). شناخت ارزش‌ها و تحلیل متن باغ ایرانی از طریق نشانه‌شناسی لایه‌ای امکان‌پذیر است این بازشناسی نشانه‌شناسانه امکان شناخت انتظارات متقابل لایه‌های متنی از یکدیگر را به وجود می‌آورد. مهم‌ترین اصل باغ ایرانی شکل‌گیری مبتنی بر یک محور اصلی است. محور اصلی به عنوان مسیر اصلی و انشعاب مسیرهای فرعی از آن موجب می‌شود تا ساختاری شفاف

شکل ۳: شاخص‌های عینی باغ ایرانی

شاخصه‌های عینی باغ ایرانی

ورودی‌ها، جداره‌ها و عمودیت‌ها، کوشک، انهار، چشمه‌ها، چهار باغ، حوض اصلی، نگاره‌ها، نظرگاه، درختان و گیاهان

جدول ۵: عناصر باغ ایرانی

ویژگی‌ها	جنبه زیبایی شناختی	شاخصه نمادین	محل استقرار	جنبه کارکردی	عناصر	دیاگرام‌ها
ورودی‌ها	- محل استقرار خدمه - ورود به باغ - محل - تصمیم‌گیری (صرفاً باغ حکومتی)	- پایین‌ترین قسمت باغ - قرارگیری در ابتدای محور اصلی کوشک	- عظمت‌گرایی - تاکید بر محور افقی باغ	- هویت جداکننده باغ از جهان بیرون - جدایی جهانی لطیف از جهانی خشن (در ورودی از جهنم به بهشت)	- ورودی اولین مرحله از سلسله‌مراتب وارد شدن به باغ ایرانی است - مصالح عمدتاً اجری - تاکید بر محور گرا بودن باغ	 سر در باغ شازده ماهان
جداره‌ها و عمودیت‌ها	- ایجاد امنیت - ایجاد محرمیت	- قرارگیری در دور تا دور باغ ایرانی	- جنس اجری دیواره‌ها (نماد هویتی باغ ایرانی)	- جداکردن فضای معنوی از دنیوی (جایگاه والای باغ)	- محصورکننده و جداکننده باغ ایرانی از جهان بیرون	 جداره خارجی ارگ کریمخانی
کوشک و استراحت حاکم	- محل استقرار و استراحت حاکم	- مقابل حوض اصلی - قرارگیری در محور سردر	- قرارگیری در محور اصلی باغ - قرارگیری در بلندترین قسمت باغ	- ایجاد حس صعود به بیننده از سر در باغ - ایجاد حس عظمت‌گرایی به بیننده از سردر باغ	- صورت هشت‌گوش کوشک بازتاب عرش الهی (طبق سنن و احادیث اسلامی جهان بر روی دوش هشت فرشته جای گرفته)	 کوشک باغ دولت‌آباد
انهار	- انتقال آب از مخزن به سطوح مختلف باغ	- به طور کلی از سر در تا کوشک	- حرکت آب - صدای آب و جوش و خروش (سینه کبکی‌ها)	- ایجاد حس حرکت در باغ - انهار به مثابه خونی در رگ‌های باغ ایرانی	- دوختن زمین و آسمان با رنگ فیروزه‌ای کف حوض‌ها	 مسیر آب باغ موزه نگارستان
چشمه‌ها	- جوشیدن آب با تن پوشه سفالی (جوششگاه، فواره و شترگلو)	- محل تقاطع نهرهای اصلی و فرعی	- جوش و خروش آب	- ایجاد حس پویایی و جوش و خروش در باغ - ایجاد منظر آوا در باغ	- به عنوان نمایی از جایگاه والای آب در نزد ایرانیان	 جوششگاه آب باغ موزه نگارستان
چهارباغ (الگوی خاص از باغ ایرانی)	- تقسیم‌بندی باغ ایرانی - شکل‌دهنده مسیرهای باغ	- شکل‌دهنده فرم اصلی باغ	- شکل‌گیری از تقاطع محورهای باغ	- نیکوترین جلوه صورت و معنا بر گرفته از باور ایرانیان - برگرفته از چهار نهر بهشتی در کتاب تورات و چهار رود در قرآن کریم	- تقسیم‌کننده باغ ایرانی به معنا و مفهومی خاص که از باور ایرانیان سرچشمه گرفته است.	 فرم چهار باغ قلعه امر هند

ویژگی‌ها	جنبه زیبایی شناختی	شاخصه نمادین	محل استقرار	جنبه کارکردی	عناصر	دیاگرام‌ها
حوض اصلی	- ذخیره آب - ایجاد نقاط مکث آب	- قرارگیری مقابل کوشک اصلی	- فرم‌های خاص مربع، شش‌ضلعی و غیره	- ایجاد فضای مکث - شکل‌پذیری آب متناسب با فرم حوض - ایجاد نقطه عطف	- نماد درون‌گرایی باغ ایرانی - تأکیدی بر عالم غیب و تفسیری از صفات الهی	 باغ فتح‌آباد
نگاره‌ها	- بیانگر داستانی روایی - زیبایی‌بخشی به باغ ایرانی	- قرارگیری بر روی دیوار باغ - قرارگیری بر روی جداره کوشک	- استفاده از رنگ‌های مختلف	- ایجاد منظر روایی برای بیننده - تلفیق رنگ‌ها موجب زیبایی‌بخشی به باغ	- ایجاد تنوع در جداره‌ها - همنشینی زیبای هنر دست و طبیعت در باغ	 باغ دولت‌آباد
نظرگاه	- ایجاد دیدی گسترده به باغ ایرانی	- قرارگیری در بلندترین قسمت باغ	- بلندتر بودن از باقی قسمت‌های باغ - اشراف داشتن به باغ	- نمایش عظمت باغ ایرانی - القای حس فضایی جدا بودن باغ از جهان هستی	- دیدی قاب‌شده از کوشک به باغ (دید و منظری منتخب از باغ)	 باغ شازده ماهان
درختان و گیاهان	- سایه‌افکنی - تأکید بر محورهای عمودی و افقی - کربندی - تأکید بر جاودانگی با درختان همیشه سبز	- قرارگیری در قسمت‌های مختلف باغ بسته به نوع استفاده - قرارگیری در محور اصلی	- استفاده از درختان خزان‌پذیر - استفاده از درختان همیشه سبز موجب سرسبزی دائمی باغ	- ایجاد سرسبزی و طراوت - تبدیل باغ ایرانی به بهشتی در دل زمین	- نسبت بیش‌تر طبیعت به کوشک در باغ ایرانی (جایگاه والای طبیعت در نزد ایرانیان)	 باغ شازده ماهان

بررسی محتوایی باغ ایرانی نشان می‌دهد که مجموعه‌ای از عناصر عینی و ذهنی اصلی‌ترین عنصرهای تشکیل‌دهنده ارزش‌ها و کیفیت‌های باغ ایرانی هستند. هندسه، محور، گیاهان، ساختمان و آب از مهم‌ترین عنصرهای باغ ایرانی است. هندسه به عنوان یک عامل مهم در شکل‌گیری معماری، پایه‌ای برای شکل باغ‌های ایرانی محسوب می‌شود. مهم‌ترین ویژگی و شاخص باغ ایرانی، هندسه کامل و فضای مرتب‌شده و پیش‌برنامه‌ریزی شده است. این پایه هندسی نقش مهمی در طراحی مفاهیم، مبانی و ساختن مواد باغ دارد. هم‌چنین، این امر بر ترکیب این عناصر تأثیر می‌گذارد که در نهایت شکل کلی باغ را تعیین می‌کند (Nassehzadeh 2010). محور در باغ ایرانی، ستون فقرات و محل قرارگیری عنصرهای مهم و شکل‌دهنده باغ است (منصوری ۱۳۸۴، ۵۹). گیاه (درختان و گل‌ها) یک عنصر اصلی دیگر در باغ‌های ایرانی است. در تمدن‌های باستانی ایران، گیاهان موقعیت ویژه‌ای داشتند (Haghighat and

et al. 2012). مطالعات گیاهان و درختان در باغ‌های ایرانی نشان می‌دهد که گونه‌های گیاهی را می‌توان به دو دسته میوه‌ای و زینتی تقسیم کرد (Khalilnezhad and Tobias 2015). از آن جا که آب از عناصر اصلی باغ‌های ایرانی است، در باغ‌سازی ایرانی شکل‌گیری فضا بدون آب محقق نمی‌شود. پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که مفاهیم و موضوعاتی از قبیل هندسه، آب، محور، گیاهان، شفابخشی، نوشندگی، باغ‌شهر، سودمندی، نگاره‌ها، نقش برجسته‌ها و جهان‌بینی باغ ایرانی مورد بررسی قرار گرفته‌اند (محمدزاده و نوری ۱۳۹۶؛ اعتضادی ۱۳۹۵؛ اسدپور ۱۳۹۷؛ شیانی و هاشمی‌زادگان ۱۳۹۵). یکی دیگر از اهداف مهم در طراحی باغ ایرانی یک چشم‌انداز، منظره مستطیل شکل در جلوی باغ است. قسمت جلو ساختمان دارای یک فضای باز و بلند در محل اصلی چشم‌انداز است. برای جلوگیری از ایجاد مانع در طرف مقابل باغ، گیاهان کوتاه کاشته می‌شود (Nassehzadeh

شده‌است. در بعضی از باغ‌ها کاخ در محور طولی فضای اصلی با نسبت یک سوم و ساختمان‌های داخلی در بخش تنهایی باغ قرار دارد و چشم‌انداز اصلی در جهت مخالف ساختمان‌های داخلی است (Nasschzadeh 2010).

2010). ساختمان‌ها از دیگر عناصر مهم باغ ایرانی هستند. این ساختمان‌ها در قسمت‌های مختلف باغ و با اهداف مختلفی ساخته می‌شوند. گاهی اوقات ساختمان اصلی در یک طرف است و ساختمان‌های دیگر در اطراف آن با دو راه عبور است. چشم‌انداز اصلی در محور طولی باغ واقع

شکل ۴: شاخص‌های ذهنی باغ ایرانی

شاخصه‌های ذهنی باغ ایرانی

وسعت و فراخ، جهت‌دهندگی، آسایش و آرامش، جاودانگی، بی‌انتهایی، تمرکز حواس، جذابیت و موزونی، رابطه مرکزیت عناصر باغ و همنشینی عناصر در حس فضایی باغ ایرانی

جدول ۶: ارزش‌های باغ ایرانی

جنبه زیبایی‌شناختی	جنبه کارکردی	شاخصه‌های نمادین	کیفیت‌ها
وسعت و فراخ	روابط همنشینی در باغ ایرانی در لایه‌هایی هم‌چون علم مناظر و مرایا به صورت تشدیدشونده وجود دارد: ۱. عمق در محیط، شیب زمین به صورت طبیعی، هندسه پلکانی باغ ۲. قرارگیری کوشک در مرتفع‌ترین و سر در در پایین‌ترین نقطه ۳. تفاوت زاویه دید انسان در خط افق موجب وسعت بیش‌تر باغ می‌شود.	- عظمت‌گرایی - وسیع‌تر جلوه دادن مجموعه	- تمثیل کردن باغ ایرانی به باغ بهشتی - ایجاد جایگاهی والا در ذهن مخاطبان از باغ ایرانی
جهت‌دهندگی	کشش مخاطب به سمت جایگاه والاتر از دنیا: ۱. تلفیق محور آب با محورهای حرکتی	- سوق‌دهنده مخاطب به سمت کوشک اصلی	- ایجاد دید متمرکز به سمت کوشک
آسایش و آرامش	۱. نظم طبیعت ۲. طراحی طبیعت در لایه‌های مختلف	- ایجاد نظم هندسی - استفاده از فرم‌های غیر پیچیده برای افزایش حس آرامش محیطی	- تقارن و نظم هندسی همواره زیبایی‌آفرین است.
جاودانگی	۱. درختان همیشه سبز	- تاکید بر محورها (با استفاده از درختان همیشه‌سبز)	- سرسبزی و پویایی باغ ایرانی
بی‌انتهایی	۱. محورهای گسترده از سردر باغ به سمت کوشک در باغ ایرانی به بی‌انتهایی بودن باغ ایرانی اشاره دارد. ۲. سرچشمه حیاط باغ ایرانی آب است که با گذشت از باغ که یک جایگاه معنوی در نزد ایرانیان است آب جنبه مقدس‌مآبانه گرفته است. ۳. حرکت آب به سمت زمین‌های پایین باغ که نشان‌دهنده گسترش باغ ایرانی به سمت بی‌نهایت‌ها است.	- جهت‌دهنده ذهنی مخاطب به سمت کوشک اصلی - ایجاد محور اصلی	- نظام هندسی باغ ایرانی که وحدتی زیبایی‌بخش هست.

جنبه زیبایی‌شناختی	جنبه کارکردی	شاخصه‌های نمادین	کیفیت‌ها
تمرکز حواس	باغ ایرانی، عناصر طبیعی و مصنوع به طرز ویژه‌ای متناسب با حواس پنج‌گانه انسان طراحی و مستقر شده‌اند: ۱. عطر گیاهان و درختان ۲. صدای جوش و خروش آب ۳. چیدمان ردیفی درختان ۴. ایجاد محور اصلی با عناصر باغ ۵. ایجاد حوض برای لمس آب	- درگیر کردن مخاطب با تمامی عناصر موجود در باغ ایرانی اعم از آب، خاک و گیاهان، آواها و غیره	- تلفیقی بی‌نظیر از تعامل
جذابیت و موزونی	تکرار موزون پیچیده و ساده مولفه‌های زیرتولیدکننده ضرب‌آهنگ، ریتم و وزن در باغ می‌باشد: ۱. قرار گرفتن درختان در ردیف‌های قرینه در مسیره‌ها ۲. ردیف قرارگیری فواره‌ها در مسیر اصلی و محور اصلی باغ ایرانی ۳. تکرار هندسه پلکانی باغ ایرانی	- ایجاد ریتم که به صورت ناخودآگاه به مخاطب جهت و کشش می‌دهد.	- همواره ریتم و هماهنگی نظمی ذهنی را برای مخاطب تداعی می‌کند که این نظم در تعداد درختان و غیره که با هم ریتمی زیبا را ایجاد می‌کنند.
رابطه مرکزیت عناصر باغ و همنشینی عناصر در حس فضایی باغ ایرانی	۱. مرکزیت عامل ترکیب و سازماندهی عناصر در باغ ایرانی ۲. تاکیدکننده بر مهم‌ترین کارکرد و فضای باغ ۳. اصل مرکزیت اغلب همراه با اصل تقارن در بسیاری از باغ‌های ایرانی، ۴. نمادی از وحدت وجود در اسلام ۵. فضاهای پر و خالی سازمان‌دهنده وحدت فضایی ۶. حوض‌های مربع و مستطیل، نمادی از ثبات و پایداری و عنصری نظم‌دهنده به هنگام قرارگیری در مرکز	- ایجاد نقاط کانونی به وسیله حوض‌ها - استفاده از هویت نقاط کانونی (مرکزها) به عنوان عنصر اساسی از فضای وجودی - وجود مرکزیت در گوشه‌ها و حوض‌ها	- تقارن نقطه‌ای و محوری در باغ ایرانی - جهت‌دهنده ذهن مخاطب در راستای درک زیبایی‌های باغ ایرانی است.

۶. تحلیل تطبیقی ارزش‌های باغ ایرانی بر اساس نظریه دید-پناه

در مقایسه با تحلیل کیفیت عناصر باغ ایرانی با ویژگی‌ها و عناصر نظریه دید و پناه می‌توان کیفیت‌هایی چون وسعت و فراخ، جهت‌دهندگی، جاودانگی، بی‌انتهایی، تمرکز حواس، جذابیت و موزونی و موضوع مرکزیت را با ویژگی‌هایی چون پیچیدگی، امنیت و پناه، دید و منظر و رمزآلودگی فضا مقایسه نمود. هم‌چنین عناصر سازنده این کیفیت‌ها در باغ ایرانی که شامل ورودی‌ها، جداره‌ها و عمودیت‌ها، گوشه، انهار، چشمه‌ها، چهارباغ (به عنوان یکی از گونه‌های باغ ایرانی)، حوض اصلی، نگاره‌ها، نظرگاه، درختان و گیاهان را با عناصر سازنده دید-پناه شامل سرپناه، ورودی، دید، نشانه، نور، مسیره‌ها، ماهیت عناصر و نشانه‌ها مقایسه کرد.

- جهت‌دهندگی: رمزآلودگی در نظریه دید-پناه هم ویژگی جهت‌دهندگی و هم ویژگی گمراه‌کنندگی را در بر می‌گیرد. موضوع جهت‌دهندگی در باغ ایرانی که عمدتاً از

طریق محورهای حرکتی قابل دست‌یابی است با استفاده از عناصر مسیر، لبه‌ها، نشانه‌ای این نظریه قابل تبیین است. - وسعت و فراخ: با استفاده از ترکیب متعادل شاخص‌های مربوط به دو بعد دید که شامل دیدهای پیوسته، منقطع، گسترده و محدود نظریه دید پناه قابل تبیین است. - آسایش و آرامش: بعد آسایش و بوم‌شناختی فضا با استفاده از این نظریه اصلاً قابل تبیین نیست. در خصوص معیارهای آرامش، بخش عمده‌ای از این کیفیت‌ها از طریق شاخص‌های مربوط به امنیت و دید قابل تبیین است با این حال آرامش روانی ناشی از وجود جذابیت در فضا از طریق این نظریه به‌خوبی قابل دستیابی نیست. - جاودانگی در فضا: این کیفیت برخاسته از اندیشه‌های متعالی در ایران زمین است و هیچ‌گونه جایگاهی در قواعد دید-پناه ندارد.

- بی‌انتهایی: بی‌انتهایی و بی‌کرانگی فضا علی‌رغم محدود بودن فضای باغ ایرانی یکی از بهترین کیفیت‌های باغ ایرانی است. از جنبه‌ای می‌تواند با استفاده از شاخص‌های

پیچیدگی و رمزآلودگی جذابیت فضایی قابل تبیین است اما جذابیت فضا در باغ ایرانی حس موزون و هماهنگی اجزا است در حالی که الزاما در دید-پناه جذابیت محصول موزونی نیست و ممکن است از طرق مختلف حاصل شود. نتیجه این که جذابیت ناشی از موزونی تاثیر ماندگارتر در فرد دارد و جذابیت ناشی از پیچیدگی و رمزآلودگی پس از عادی شدن فضا از بین می‌رود.

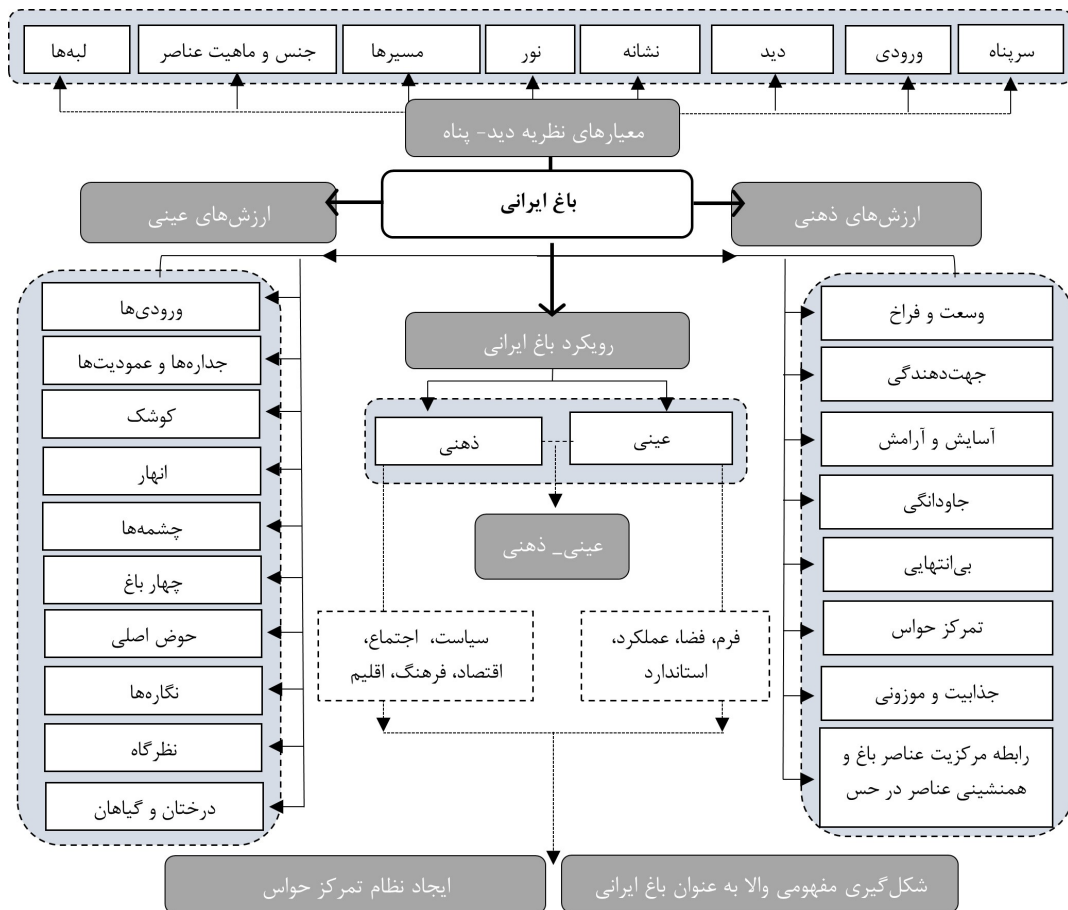
- مرکزیت و سازماندهی: موضوع مرکزیت عناصر باغ ایرانی و همنشینی عناصر در ایجاد حس مطلوب از باغ ایرانی با استفاده از سازمان‌دهی فضا و تاکید بر مهم‌ترین کارکردهای باغ و تنظیم متعادل نظام توده و فضا شکل می‌گیرد. سازمان‌دهی فضا بر اساس نظریه دید-پناه، الگوی منظم و مشخصی ندارد و الگوهای مختلف و گاه نامأنوس و نامتجانس شکل‌دهنده و ساختاردهنده فضا می‌شوند. این نظریه چون الگوهای سازمان‌بخش برای طراحی منظر ندارد، نمی‌تواند این کیفیت از باغ ایرانی را توضیح و تبیین نماید.

رمزآلودگی هم‌چنین پیچیدگی فضا قابل تحلیل باشد. اما ماهیت بی‌انتهایی در باغ ایرانی و حس آرامش و دل‌بازی آن تفاوت حس فضاهای رمزآلود و مبهم منتج از نظریه دید-پناه است.

- تمرکز حواس: یکی از مهم‌ترین نقص‌های نظریه دید-پناه در تبیین کیفیت‌های باغ ایرانی، تمرکز صرف آن بر حس دیداری و مفهوم دیدن و دیده‌نشدن است که عمدتاً بر مبنای موضوع دید و حس بینایی شکل گرفته است. در حالی که باغ ایرانی بر اساس مشارکت و تمرکز و درگیر شدن تمامی حواس پنج‌گانه انسان در فرایند ادراک است. به عبارتی ادراک فضا بر اساس نظریه دید-پناه عمدتاً مبتنی بر تجربه‌ی بینایی است و کیفیت فضا نیز ناشی از دید و منظر مطلوب است، در حالی که باغ ایرانی تمرکز حواس و درک فضا از طریق حواس را به همراه دارد.

- جذابیت و موزونی: جذابیت فضایی یکی از مولفه‌های مهم نظریه دید-پناه است. با استفاده از شاخصه‌های

شکل ۵: چارچوب تحلیل تطبیقی ارزش‌های باغ ایرانی بر اساس شاخص‌های نظریه دید-پناه

۷. نتیجه‌گیری

تحلیل یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که نظریه دید-پناه بر عناصر مادی و محیطی، و کیفیت فضا متمرکز

است. در این نظریه پرداختن به ایهام، استعاره، تمثیل و نمادپردازی و هم‌چنین بعد عاطفی و هیجانی انسان مورد غفلت قرار گرفته است. بررسی‌های تطبیقی نشان داد

از بهشت می‌تواند بیان‌کننده تمام وجوه مادی و معنایی باغ ایرانی باشد. باغ ایرانی با چارچوب معرفتی این جهان به طور کامل قابل تبیین و بازشناسی نیست و صرفاً جنبه‌های حسی و ادراکی آن قابل تبیین است. وجوه شهودی و عرفانی آن از طریق رمزگشایی و تمثیل آن با نمونه مثال قابل درک است.

در خصوص نتیجه شناسایی میزان کارایی نظریه دید-پناه در شناخت ارزش‌های باغ ایرانی، می‌توان گفت که این نظریه صرفاً بعد حسی و ادراکی باغ ایرانی را توضیح می‌دهد. در خصوص مقایسه این پژوهش با کارهای مشابه، نوآوری و بداعت آن می‌توان گفت که تعیین شاخص‌های دقیق‌تر عینی-ذهنی باغ ایرانی و هم‌چنین شناسایی جنبه‌های ادراکی-حسی و جنبه‌های تمثیلی-شهودی آن به منظور تطبیق‌پذیری با نظریه‌های معاصر از مهم‌ترین جنبه‌های بداعت آن است.

که این نظریه از جنبه‌های کمی قابلیت‌های زیادی دارد. مولفه‌هایی چون فضای امن، دیدهای مطلوب، پیچیدگی و بهینه بودن ساختار فضاها می‌توانند برای طراحی فضاهایی که نیاز به سنجش‌های کمی و اندازه‌گیری شاخص‌های آن دارند، مورد استفاده قرارگیرد. در تحلیل تطبیقی میزان کاربست این نظریه برای تبیین ارزش‌های کیفی باغ ایرانی، می‌توان گفت صرفاً در تبیین بعد عینی منظر باغ ایرانی می‌تواند تا حدود زیادی کاربرد داشته باشد. اما بعد ذهنی و ابعاد معنایی و نشانه‌شناختی باغ ایرانی فراتر از شاخص‌های این نظریه است. کیفیت‌های باغ ایرانی که حاصل موزونی و تناسب و هندسه است ماندگارتر است در حالی که کیفیت‌های حاصل از پیچیدگی و رمزآلودگی نظریه دید-پناه موقتی است و پس از تکرار حضور و گذشت زمان، کم‌رنگ‌تر می‌شود. رویکرد عینی-ذهنی در چارچوب معرفتی باغ تمثیلی

پی‌نوشت

1. Edmund Husserl
2. Rudolf Wittkower
3. Le Corbusier
4. Charles Darwin
5. Christopher Alexander
6. Christian Norberg-Schulz
7. Appleton
8. Grimm

فهرست منابع

- اسدیپور، علی. ۱۳۹۷. پدیدارشناسی باغ در آثار و نقش برجسته‌های آشوری؛ مفاهیم و گونه‌ها. *باغ‌نظر* ۱۵(۶۰): ۵۱-۶۲. http://www.bagh-sj.com/article_62765.html
- اعتضادی، لادن. ۱۳۹۵. مطالعات باغ‌ایرانی و مغالطه «باغشهر». *صفه* ۲۶(۷۲): ۶۵-۸۵. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=283740>
- بمانیان، محمدرضا، علی اکبر تقوایی، و محمدشرف شهیدی. ۱۳۸۷. بررسی بنیادهای فرهنگی-محیطی در عناصر کالبدی باغ‌های ایرانی (قبل و بعد اسلام). *علوم و تکنولوژی محیط‌زیست* ۱۰(۱): ۱۰۳-۱۱۲. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=73889>
- پورتنوس، جی. ۱۳۸۹. *زیبایی‌شناسی محیط‌زیست: نظریه‌ها، سیاست‌ها و برنامه‌ریزی*. ترجمه: محمدرضا مثنوی. جهاد دانشگاهی مشهد. <https://www.adinehbook.com/gp/product/9643241285>
- شبیانی، مهدی، و سید امیر هاشمی‌زادگان. ۱۳۹۵. باغ‌ایرانی، هستی نوشونده. *باغ‌نظر* ۱۳(۴۵): ۵-۱۲. http://www.bagh-sj.com/article_43399.html
- گودرزبان، شروین. ۱۳۹۳. مقایسه مفهوم نظرها در باغ‌های ایران و هند. *هنر و تمدن شرق* ۲(۳): ۳۲-۳۹. http://www.jaco-sj.com/article_5681.html
- محمدرزاده، مهدی، و سونیا نوری. ۱۳۹۶. بررسی ساختار و زوایای دید باغ‌ایرانی در نگارگری باغی و قالی‌های باغی دوره صفویه. *باغ‌نظر* ۱۴(۵۲): ۲۷-۳۶. http://www.bagh-sj.com/article_50514.html
- منصوری، سید امیر. ۱۳۸۴. درآمدی بر زیبایی‌شناسی باغ‌ایرانی. *باغ‌نظر* ۲(۳): ۵۸-۶۳. http://www.bagh-sj.com/article_1504.html
- منصوری، سید امیر، آرش زادن، محمود تیموری، آیدا آل‌هاشمی، و شروین گودرزبان. ۱۳۹۵. باغ‌ایرانی دامپزشکی. *مجله منظر* ۳۴(۳): ۶-۱۷. http://www.manzar-sj.com/article_16645_efd185b2b2262fa6754ff4fe708488b3.pdf
- مهدی‌زاده سراج، فاطمه، و عاطفه نیکوگفتار. ۱۳۹۰. بررسی تطبیقی راهکارهای دستیابی به آسایش، آرامش و تفکر در باغ‌های سنتی ایران و زاین. *باغ‌نظر* ۸(۱۷): ۳۱-۴۳. http://www.bagh-sj.com/article_111.html
- Alexander, Christopher. 1959. Perception and Modular Coordination. *RIBA Journal* 66(12): 425-429. <https://ci.nii.ac.jp/naid/10018724797/>
- Aliyas, Zeinab, and sara Masoudi Nezhad. 2019. The Role of Historical Persian Gardens as Urban Green Spaces: Psychological, Physical, and Social Aspects. *ENVIRONMENTAL JUSTICE* 12(3). <https://www.liebertpub.com/doi/abs/10.1089/env.2018.0034>
- Amati, Marco, Ebadat Ghanbari Parmehr, Chiris McCarthy, and Jodi Sita. 2018. How eye-catching are natural features when walking through a park? Eye-tracking responses to videos of walks. *Journal of Urban Forestry & Urban Greening* (31): 67-78. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1618866717303540>
- Appleton, Jay. 1975. Landscape evaluation: the theoretical vacuum. *Transactions of the Institute of British Geographers* (66): 120-123. <https://www.jstor.org/stable/621625>
- Appleton, Jay. 1984. Prospects and Refuges Re-Visited. *Landscape Journal* 3(2): 91-103. <http://lj.uwpress.org/content/3/2/91.short>
- Baran, Perver K., Payam Tabrizian, Yujia Zhai, Jordan W. Smith, and Myron F. Floyd. 2018. An exploratory study of perceived safety in a neighborhood park using immersive virtual environments. *Journal of Urban Forestry & Urban Greening* (35): 72-81. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1618866717307458>
- Chiang, Yen-Cheng, Jack L. Nasar, and Chia-Chun Ko. 2014. Influence of visibility and situational threats on forest trail evaluations. *Journal of Landscape and Urban Planning* (125): 166-173. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169204614000280>
- Dawes, Michael, and Michael Ostwald. 2014. Prospect-Refuge theory and the textile-block houses of Frank Lloyd Wright: An analysis of spatio-visual characteristics using isovists. *Journal of Building and Environment* (80): 228-240. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0360132314001760>
- Dosen, Annemaris, and Michael Ostwald. 2013. Prospect and refuge theory: Constructing a critical definition for architecture and design. *The International Journal of Design in Society* 6(1): 9-23. https://www.researchgate.net/publication/286123657_Prospect_and_refuge_theory_Constructing_a_critical_definition_for_architecture_and_design
- Dosen, Annemaris, and Michael Ostwald. 2016. Evidence for prospect-refuge theory: a meta-analysis of the findings of environmental preference research. *Journal of City Territ Architecture* 3(4): 1-14. <https://cityterritoryarchitecture.springeropen.com/articles/10.1186/s40410-016-0033-1>
- Gue, Xiaoying, Yuhuan Qian, Liang Li, and Akira Asano. 2018. Assessment model for perceived visual complexity of painting images. *Journal OF Knowledge-Based Systems* (159): 110-119. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0950705118303150>
- Haghghat bin, Mojtaba Ansari, Clemens Steenberg, and Ali Akbar Taghvae. 2012. Innovations in the charbagh axis of the safavid period. *International Journal of Architectural Engineering & Urban Planning* 22(2): 79-90. http://ijaup.iust.ac.ir/browse.php?a_code=A-11-266-1&sid=1&slc_lang=en

- Hwang, Ji-Hyoun, and Hyunsoo Lee. 2018. A PARAMETRIC DESIGN MODEL FOR NUMERICALLY MEASURING THE DESIGN ATTRIBUTES OF PROSPECT-REFUGE. *23rd International Conference on Computer-Aided Architectural Design Research in Asia: Learning, Prototyping and Adapting*, CAADRIA 2018, Beijing, China. http://papers.cumincad.org/cgi-bin/works/2015%20+dave=2:/Show?caadria2018_059
- Harvey, Chester, Lisa Aultman-Hall, Stephanie Hurley, and Austin Troy. (2018). Effects of skeletal streetscape design on perceived safety. *Journal of Landscape and Urban Planning* (142): 18-28. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169204615001139>
- Heerwagen, Judith. 2008. *Psychological Value of Space*. published by the National Institute of Building Sciences. last accessed 07/04/2011. http://www.wbdg.org/resources/psych-space_value
- Kaplan, Rachel, and Eugene J. Herbert. 1988. Familiarity and preference: a cross-cultural analysis. In "Environmental aesthetics", edited by Jack L. Nasar, Cambridge University Press, 379-389. <https://ci.nii.ac.jp/naid/10020944621/>
- Khalilnezhad, Tobias. 2015. The productive landscape in Persian Garden; Foundations and features. *Journal of Bagh-e Nazar* 13(38): 3-16. <https://www.sid.ir/en/Journal/ViewPaper.aspx?ID=507163>
- Nassehzadeh Sh, A'zami A. 2010. Analyses of Iranian Garden Design Art from Landscape Architecture and Urbanism View. *Journal of Energy and Environment* 1(4): 311-316. https://www.researchgate.net/publication/269873899_Analyses_of_Iranian_Garden_Design_Art_from_Geometrical_Structure_View_Case_Study_Shahzade_Mahan_Kerman_in_Iran
- Ojaghlo, Morteza, and Mehdi Khakzand. 2019. THERMAL COMFORT CHARACTERISTIC OF 5 PATTERNS OF A PERSIAN GARDEN IN A HOT-ARID CLIMATE OF SHIRAZ, IRAN. *A Journal of Landscape Ecology* 12(3): 1-33. <https://sciencodirect.com/es/article/10.2478/jlecol-2019-0016>
- Psathiti, Chrystala, and Kerstin Sailer. 2017. A PROSPECT-REFUGE APPROACH TO SEAT PREFERENCE: Environmental psychology and spatial layout. *Proceedings of the 11th Space Syntax Symposium*. <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1568213/>
- Richthofen, Aurel von, Katja Kencht, Miao Yufan, and Reinhard Konig. 2018. The 'Urban Elements' method for teaching parametric urban design to professionals. *Journal of Frontiers of Architectural Research* 7(4): 573-587. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S209526351830044X>
- Senoglu, Buket, Hilmi Ekin Okyay, and Isami kinoshita. 2018. An empirical research study on prospect-refuge theory and the effect of high-rise buildings in a Japanese garden setting. *City, Territory and architecture* 5(3): 2-16. <https://link.springer.com/article/10.1186/s40410-018-0079-3>
- Stamps, Arthur. 2008. Some findings on prospect and Refuge?. *Journal of Perceptual and Motor Skills* (107): 141-158. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.2466/pms.106.1.147-162>
- Shayanfar, Azadeh. 2019. Learning From the Past: Recreating Historic Persian Gardens in Downtown Tehran. A thesis presented to the University of Waterloo in fulfillment of the thesis requirement for the degree of Master of Architecture. <https://uwspace.uwaterloo.ca/handle/10012/14375>

نحوه ارجاع به این مقاله

کیانی، کامیاب، محمدرضا بمانیان، و منصور یگانه. ۱۴۰۱. تحلیل تطبیقی ارزش‌های باغ ایرانی بر اساس شاخص‌های نظریه دید-پناه. نشریه معماری و شهرسازی آرمان شهر ۱۵(۴۰): ۱۷۷-۱۹۰.

DOI: 10.22034/AAUD.2020.242274.2280

URL: http://www.armanshahrjournal.com/article_163869.html

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Armanshahr Architecture & Urban Development Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License.

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

